

Türkiye – Ukrayna Ticari ve Ekonomik İlişkileri

Türkiye – Ukrayna Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

YILLAR	İHRACAT	DEĞİŞİM (%)	İTHALAT	DEĞİŞİM (%)	HACİM	DENGE
2000	258	14,3	982	26,9	1.240	-724
2001	289	12,0	758	-22,8	1.047	-469
2002	313	8,3	991	30,8	1.304	-678
2003	445	42,0	1.332	34,3	1.777	-887
2004	576	29,4	2.509	88,5	3.085	-1.933
2005	821	42,6	2.651	5,6	3.472	-1.830
2006	1.121	36,6	3.059	15,4	4.180	-1.938
2007	1.481	32,1	4.519	47,7	6.000	-3.038
2008	2.187	47,7	6.106	35,1	8.293	-3.919
2009	1.033	-53,4	3.156	-48,3	4.189	-2.122
2010	1.261	22,1	3.833	21,4	5.094	-2.572
2011	1.732	37,4	4.812	25,5	6.544	-3.080
2012	1.831	5,7	4.394	-8,7	6.224	-2.564
2013	2.189	19,6	4.516	2,8	6.705	-2.327
2014	1.730	-21	4.273	-5,4	6.003	-2.543
2015	1.122	-35,1	3.448	-19,3	4.570	-2.326
2016	1.254	11,8	2.548	-26,1	3.802	-1.294
2017	1.341	6,9	2.817	10,6	4.158	-1.476

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ukrayna'ya ihracatımız 2015 yılında yaşanan yüzde 35,1 oranında düşüşün ardından 2016 yılında yüzde 11,8 artmış, ithalatımız ise yüzde 26,1 oranında gerileme kaydetmiştir. 2017 yılında ise hem ihracat hem de ithalat ve toplam ticaret hacminde artış görülmüştür.

Özet olarak, 2017 yılında toplam ihracatımızda tekstil ürünleri (yüzde 15), giyim eşyası (yüzde 13,4), tarım ve havvancılık ürünleri (yüzde 11,3), motorlu kara taşıtı ve römorklar (yüzde 9,3), kimyasal madde ve ürünler (yüzde 8,1) öne çıkan kalemlerdir.

2017 yılı toplam ithalatımızda ise ana metal sanayii ürünleri (yüzde 43,1), tarım ve hayvancılık ürünleri (yüzde 17,6), gıda ürünleri ve içecek (yüzde 10), atık ve hurdalar (yüzde 7,5), kimyasal madde ve ürünler (yüzde 5) başlıca kalemleri oluşturmaktadır.

İki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanması sürecinde büyük yol alınmış olmasına rağmen, müzakereler halen tamamlanamamıştır.

Türkiye – Ukrayna Yatırım İlişkileri

Ukrayna'daki firmalarımızın tamamına yakını KOBİ niteliğinde olup, ağırlıklı olarak gıda ve içecek, temizlik malzemeleri, hazır giyim, orman ürünleri, maden ve metal, inşaat ve inşaat malzemeleri alanında faaliyet göstermektedir.

Şubat 2001 de Anadolu Efes Grubu, Ukrayna'nın Odessa şehrinde bulunan Chernomor Bira Fabrikası'nın yüzde 51 hissesini alarak bu fabrika ile ortak yatırım gerçekleştirmiştir. 2004 yılında Efes Ukrayna'daki pazar payını artırmak amacıyla yeni Ukrayna'lı ortak arayışı içine girmiş, daha sonra bu kararından vazgeçerek Ukrayna'daki üretimine son vermiştir. Geçtiğimiz dönemde Ukrayna pazarına Rusya Federasyonu'ndaki fabrikasından ihracat yoluyla mal veren Anadolu Efes, 2012 yılının başı itibarıyla SABMiller firmasının Rusya ve Ukrayna'daki bira operasyonlarını 1,9 milyar dolar karşılığında devralarak tekrar Ukrayna pazarına girmiş bulunmaktadır.

2003 yılı sonlarına doğru Turkcell, DCC isimli Ukrayna firmasının yüzde 51'ini 50 milyon dolara satın alarak Ukrayna cep telefonu pazarına girmiştir. 2004 yılı sonlarına doğru Turkcell Life markasıyla Ukrayna'da GSM operatörü olarak hizmet vermeye başlamıştır. Pazarda yeni bir servis sağlayıcının yer alması ile birlikte rekabet artmıştır. Daha önce cep telefonu piyasasında belli bir yer edinmiş olan Kievstar ve UMC adlı cep telefonu hizmet vericileri ürünlerini çeşitlendirme yoluna gitmişlerdir. Bugün abone sayısı 11 milyona ulaşan Life pazarın yüzde 20'sini elinde bulundurmaktadır.

Ukrayna makamları tarafından açıklanan resmi rakamlara göre, 31 Aralık 2015 itibarıyla Ukrayna'daki Türk yatırımlarının tutarı 196,8 milyon dolara ulaşmıştır. Ülkemiz Ukrayna'da doğrudan yatırımı bulunan 134 ülke arasında 21'inci sıradadır. Fakat gıda sektöründe faaliyet gösteren KBF Ülker, GSM operatörü Life, bankacılık sektörünün önemli oyuncularından Credit Europe Bank vb. Türk firmaları üçüncü ülkeler üzerinden gelen yatırım oldukları için bu tutara dahil edilmemişlerdir. Bu çerçevede, Ukrayna'daki yatırımlarımızın fiili tutarının daha fazla olduğu değerlendirilmekte olup, bu rakamın 1 milyar doların üzerinde olduğu ifade edilmektedir.

Altınbaş Holding'e ait Creditwest ile Fiba Holding'e ait Credit Europe bankaları Şubat 2007'de faaliyete geçmiştir. Bu gelişme Ukrayna'da çalışan Türk işadamlarının bankacılık hizmetlerinden daha etkin yararlanmasını sağlamaktadır.

Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticaret açısından bakıldığında, gerek tarım gerekse de sanayi sektörlerinde çok ciddi ihraç potansiyelimiz bulunmaktadır. Nitekim, tarım ve gıda alanında beyaz et, meyve sebze, kurutulmuş meyveler, zeytin ve zeytinyağı, kabuklu myveler, şekerli mamuller ve bisküviler; sanayi alanında otomotiv ana ve yan sanayi, ambalaj ürünleri, inşaat ve maden makineleri, tekstil ve hazır giyim, beyaz eşya, inşaat malzemeleri, mobilya (özellikle orta sınıfa hitap eden) gibi sektörlerde Ukrayna'ya ihracatımızın artması için yapılacak çalışmalar çok faydalı olacaktır. Ayrıca, imzalanması planlanan STA'nın ikili ticarete önemli ivme kazandıracağı değerlendirilmektedir.

Türk Müteahhitlik Hizmetleri

Ukrayna'daki Türk inşaat firmalarının faaliyetleri Ukrayna'nın içinde bulunduğu finansal imkansızlıklar nedeniyle istenilen düzeyin çok gerisinde kalmaktadır. Bu finansal imkansızlık müteahhitlik firmalarımız ile Ukraynalı işverenler arasında zaman zaman problemler yaşanmasına sebep olmaktadır.

Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) verilerine göre, Türk müteahhitlik firmaları Ukrayna'da 2018 yılının ilk çeyreği itibarıyla toplam değeri 5,5 milyar doları aşan 169 proje üstlenmişlerdir.

İnşaat sektöründe faaliyet gösteren önemli firmalarımız tarafından stadyum, konut ve yol, demiryolu ile karayolu köprüsü, ticaret merkezi, lüks otel, özel ekonomi bölgesi gibi projeler gerçekleştirilmiştir.

Sorunlar

Ukrayna eski SSCB coğrafyasında iş yapma koşullarının en zor olduğu ülkelerden birisidir. Bunun başlıca nedeni ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve iktisadi faaliyetin yasal altyapısının zayıflığıdır.

Ukrayna dünyada yolsuzluğun en yaygın olduğu ülkelerden birisidir. Ülkenin gerek iktisadi gerekse de sosyal ve siyasi anlamda bir türlü istikrara kavuşamamasının en büyük nedeni olan yolsuzluk sorunu Ukrayna devletinin istikbali açısından büyük tehdit unsurudur.

Ticaret Müşavirliğimiz notlarına ve Ukrayna'daki işadamlarımızla yaptığımız görüşmelere istinaden, aşağıdaki sorunların öne çıktığı belirtilebilir:

- Ukrayna'dan yapılan ihracatlarda KDV iadelerinin tahsil edilmesinde yaşanan sorunlar nedeniyle firmalar mağdur olmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren KDV iadesi alacağı olan ve bunu halen tahsil edemeyen firmalarımızın bulunduğu bilinmektedir.
- Birçok Türk firması alacaklarının tahsilinde sıkıntılar yaşamaktadır. Gerek uluslararası tahkim gerekse de yerel mahkemelerde ticari davaları kazanan firmalarımız sık sık bu kararları uygulatamama gibi bir problemle karşılaşmaktadırlar.
- Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan gerilimden dolayı Ukrayna'da faaliyet gösteren birçok Türk firması güvenlik, hammadde ve ara malı temini ve üretilmiş ürünlerin pazarlara ulaştırılması konularında büyük sorunlar yaşamakta olup, bazı işletmelerin faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.
- İki ülke arasında vize uygulaması karşılıklı olarak kaldırılmış olsa da, çalışma ve oturma izinlerinin verilmesi çok problemlidir. Bu durumdan özellikle Türkiye'den kalifiye eleman getirmek durumunda olan firmalarımız olumsuz etkilenmektedirler.
- Gümrük işlemleri aşırı bürokratik şekilde yürütülmektedir. Gümrük gelirlerini artırmak isteyen Ukrayna hükümeti 2008 yılından itibaren ithalatta minimum fiyat / referans fiyat uygulamasının kapsamını genişletmiştir. Bu uygulamalar resmi bir çerçevede yapılmamakta, çeşitli gümrük kapılarında farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır. Ayrıca, dış ticaret işlemlerini düzenleyen yasal mevzuat sık sık değişebilmektedir.
- Ukraynalı alıcıların ısrarları nedeniyle Türk ihracatçıları salt güven temelinde, belge ve sözleşmeye dayanmayan ticari işlemler yapmakta ve birçok durumda mağdur olmaktadır. Nitekim, işlemler resmi belgeye dayanmadığı için herhangi bir hak arama olanağı da kalmamaktadır. İhracatçılarımızın bu hususa dikkat etmeleri, özellikle de Ukrayna'nın DTÖ üyesi olduğu göz önünde bulundurularak, ticaret işlemlerini resmi çerçevede yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir. Bu çerçevede firmalarımızın pazarlama stratejilerini gözden geçirme ve dağıtım ağlarını genişletme/çeşitlendirme yoluna gitmeleri önem arz etmektedir.

- Yabancı yatırımcılar için teşvikler yetersizdir.
- Ukrayna'nın sahip olduğu ekonomik potansiyel, ülkenin kendi iç yapısından kaynaklanan sorunlar ile Sovyet döneminin bürokrasi ve rekabet zayıflığı gibi olumsuzluklardan tam olarak kurtulamamış olması nedeniyle yeterince değerlendirilememektedir. Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerde yaşanan sorunların temelinde de çoğunlukla Ukrayna'nın planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçiş sürecinde beklenen gelişimi sağlayamaması ve dolayısıyla da ülkedeki yatırım ortamının küresel ekonominin değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına karşılık verememesi yatmaktadır.
- Ukrayna'daki ağır bürokrasi ve buna bağlı talepler kamu kuruluşlarında ileri boyutlardadır. Belirli kademelerdeki yöneticilerin karar verme yetkisine sahip olmamaları işleri uzatmaktadır. Ülkede yatırım yapmak isteyen yabancı firmalar prosedürlerin karmaşıklığı nedeniyle zaman ve para kaybına maruz kalmaktadırlar. Ekonomik mevzuatın yetkililerce bile yeterince bilinmemesi, sık sık değişmesi ve değişikliklerin firmalara yeterince duyurulmaması, Ukrayna'da iş yapan Türk şirketlerinin sıklıkla dile getirdikleri sorunlardır. Bu konularda iyileştirme sağlanması, hukuk sisteminin uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi ve uygulamada da gerekli düzeltmelerin yapılması halinde yabancı yatırımcı, mevzuat altyapısına güven duyabilecektir. Ayrıca, bütün kamu kurumlarında çok yaygın yolsuzluk olaylarına rastlanmaktadır.
- Serbest bölge işletmeciliğinde modern uygulamalara henüz geçilmediği için bu bölgelerde yatırımcılar için cazip seçenekler yoktur. Serbest bölge işletmeciliği konusunda Ukrayna'da faaliyet göstermek isteyen Türk girişimcimimize bu konuda açılım sağlanması durumunda Türkiye, bu konulardaki deneyimlerini Ukrayna'ya aktarabilecektir.
- Avrupa ve BDT ülkeleri arasındaki ticaretin geçiş yolu olduğunu savunan Ukrayna ile Türkiye arasındaki ticarete konu olan malların önemli bir bölümü kombine taşımacılıkla taşınmaktadır. Ayrıca, diğer BDT ülkelerine gidecek malların da büyük bir bölümü Ukrayna limanlarına deniz yolu ile getirildikten sonra demiryolu veya konteynerler ile taşınmaktadır. Ukrayna'dan transit geçen konteynerlere çok detaylı inceleme yapılmakta ve gümrükleme işlemlerinde sorun çıkmaktadır. Bu sorunlar çoğunlukla ihracatçı firmaların önceden tesbit edilen belgeleri doğru bir şekilde temin etmemesi nedeniyle yaşanmakta ve bu nedenle transit geçişlerde gecikmeler oluşmaktadır.

Taşımacılık konusunda gündeme getirilen diğer bazı sorunlar:

- Ukrayna devletinin yapacağı demiryolu zamlarının belli dönemlerde ve belli katsayılara endeksli olarak yapılması ithalat / ihracat yapan işadamlarımızın yaşadığı olumsuzlukları önleyecektir.
- Demiryolu platformları ihtiyaca cevap vermemektedir. Bunun sonucu olarak konteynerlerin teslimatı gecikmektedir.
- Odessa ve İlyıçevsk limanları talebe karşılık verememekte, TIR'ların limana giriş ve çıkışlarında büyük zaman kaybı yaşanmaktadır. Liman kapasitelerinin artırılması ve ekipmanların yenilenmesi ile bu sorunların aşılacağı düşünülmektedir.

Bu ve diğer sorunların çözümü, herşeyden önce, Ukrayna'nın dahili mevzuatında gereken değişiklikleri yapması ve modern idari yöntemleri benimsemesi ile mümkündür. Ukrayna'da daha iyi iş ve yatırım ortamının ortaya çıkması için ekonomik hayatı düzenleyen mevzuat ve yasal düzenlemelerde yeniliklerin yapılması ve reform çalışmalarının hızlandırılması gerekmektedir.

Ayrıca, yukarıda belirtilen sorunların sadece Türk firmaları ile ilgili olmayıp, diğer ülkelerden gelen yatırımcıları da etkilediği unutulmamalıdır.

İşbirliği İmkanları

- Ukrayna'nın büyük bir pazar olarak önemi göz önüne alındığında, Türk firmalarının bu ülke ile sadece ticari ilişkilerini sürdürmesi yerine ekonomik ilişkilere de ağırlık vererek Ukrayna'da yatırıma yönelmeleri, ikili ilişkilerimizin geleceği açısından çok önemlidir.
- Diğer taraftan halen makina, gıda, tekstil ve temizlik maddeleri gibi klasik mal gruplarına odaklanan ihracatımızın çeşitlendirilmesi gerektiğini de önemle vurgulamak gerekmektedir. Bu çerçevede, inşaat malzemeleri, elektrikli ve elektronik ev eşyaları, haberleşme sistemleri, oto yan sanayi mamulleri ihracatı desteklenmelidir.
- Tarım arazilerinin uzun vadeli kiralanması yoluyla özellikle mısır veya ayçiçeği gibi ürünlerin yetiştirilmesi ve ihraç edilmesi mümkündür. Ayrıca tarımla ilgili diğer alanlarda da modernizasyon ve yeniden yapılandırma faaliyetleri çerçevesinde her türlü yabancı yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.
- İnşaat ve inşaat malzemeleri, kimya, tekstil, elektrik ve elektronik, kauçuk gibi alanlar işbirliği yapılabilecek sanayi dallarıdır.
- Ukrayna, makine imalatı ve bilimsel araştırma konusunda ciddi bir potansiyele sahiptir. Know-how, gelişmiş teknolojik ekipman ve bilgi teknolojileri konusunda ülkede gelişmiş bir altyapı söz konusudur. Bu alanda işbirliği yapılması faydalı olacaktır.
- Ayrıca, bazı Türk firmalarının tarımsal üretim, seracılık ve turizm işletmeciliği alanında yatırım yaptıkları bilinmektedir. Bu yatırımların ekonomik açıdan büyük perspektif sunduğu vurgulanmalıdır.

Ticari ve Ekonomik Nitelikli Anlaşmalar

1992 yılında imzalanan ve 1994 yılında yürürlüğe giren Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile ticari ve ekonomik ilişkilerimizin yasal temeli tesis edilmiştir. Bu anlaşmanın yanı sıra, 1992'den bu yana iki ülke arasında imzalanan bazı önemli anlaşma ve protokoller aşağıdakilerdir:

- Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (Mayıs1992).
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (Kasım 1996).
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (Kasım 1996).
- İş Konseyi Kurulmasına Dair Anlaşma (Nisan 1991).
- Türkiye-Ukrayna 2010-2011 Yılı Eylem Planı.

Bugüne dek Türk – Ukrayna Hükümetlerarası Ticari – Ekonomik İşbirliği Komisyonu'nun (TEİK) 11 toplantısı yapılmış olup, son toplantı 11 – 12 Nisan 2018 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiştir.

Türkiye – Ukrayna İş Konseyi

25 Nisan 1991'de kurulan Türkiye - Ukrayna İş Konseyi, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin ortak çıkarlar çerçevesinde geliştirilmesi amacıyla yıllardan beri düzenli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. İş Konseyi'nin Türk tarafı başkanlığını Transeksim Ltd. Şti Ukrayna Ofis Müdürü Rasim Bekmezci yapmaktadır. Konseyin Ukrayna tarafı başkanlığı görevini üstlenen Ukrayna Sanayi ve Ticaret Odası Birinci Başkan Yardımcısı Viktor Yanovski'nin Ocak 2015'teki vefatından sonra yeni eşbaşkan henüz belirlenmemiştir.

Türkiye – Ukrayna İş Konseyi, ikili ticari ve ekonomik ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla çok çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. İş Konseyi tarafından Türk ve Ukraynalı işadamlarını biraraya getiren toplantılar, seminerler, paneller düzenlenmekte, Ukrayna'daki ekonomik gelişmeler, mevzuat değişiklikleri ve Ukrayna'dan gelen işbirliği teklifleri üyelerine duyurulmaktadır.

Türkiye - Ukrayna İş Konseyi, yıllık ortak toplantılarını dönüşümlü olarak Türkiye'de ve Ukrayna'da yapmaktadır. Söz konusu toplantılar iki ülkeden çok sayıda işadamını ve üst düzey bürokratı biraraya getirmek suretiyle, ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin bugünkü seviyeye ulaşmasında çok önemli işlevler yerine getirmiştir.